

Prof. UAM dr hab. Justyna Gulczyńska
Wydział Studiów Edukacyjnych
Uniwersytet im. A. Mickiewicza
W Poznaniu

Poznań, 19 czerwca 2018 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Piotra Kędzi

pt. *Działalność wychowawcza i oświatowo-kulturalna polskich stowarzyszeń sportowych
w Łodzi w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, Łódź 2018,

przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. nadzw. dra hab. Grzegorza Michalskiego
w Katedrze Historii Wychowania i Pedagogii Wydziału Nauk o Wychowaniu

Uniwersytetu Łódzkiego.

Promotor pomocniczy: prof. nadz. dr hab. Aneta Bołdyrew.

Uwagi wstępne

Stowarzyszenia sportowe okresu międzywojennego w Polsce, to zagadnienie bardzo interesujące, zwłaszcza kiedy spojrzeć na nie z perspektywy edukacyjno – wychowawczej. To jednocześnie ogromne wyzwanie w celu jak najgłębszego zbadania miejsca i intensywności realizacji edukacji i wychowania w kontekście sportu. W zadaniu tym należy niezmiennie skrupulatnie podejść i wskazać główny cel w pracy, a w nim dokonać precyzyjnego wykazania kolejnych obszarów badań i ich specyfiki. Suma wskazanych poszukiwań badawczych i ich efekty dają wówczas pełen obraz, a w konsekwencji wyczerpującą odpowiedź na postawiony cel główny. Dodatkowo ważna jest też specyfika regionu, który poddawany jest badaniom. To ona bowiem kreuje w dużej mierze wartości realizowane w stowarzyszeniach sportowych. Okres Drugiej Rzeczypospolitej zatem oraz osobliwość miasta Łodzi w tym czasie są zdecydowanie interesującym zakresem czasowo – terytorialnym, który może pokazać ogrom charakterystycznych cech i ich przełożenie na aspekt wychowawczo – edukacyjno - kulturowy łódzkich organizacji sportowych w II RP.

W zakresie problematyki dotyczącej stowarzyszeń sportowych działających w okresie międzywojennym powstała już dość znaczna literatura. Niemniej są to głównie pozycje, które poruszają zagadnienie tychże stowarzyszeń bez pogłębionego odniesienia ich działalności do aspektu wychowawczego i oświatowo-kulturalnego. Należy też zwrócić uwagę na fakt, że część z nich opublikowana została już dość dawno temu, głównie w okresie umownie nazywanym Polską Ludową, a więc w czasie dość znacznych ograniczeń, jakie narzucała

cenzura polityczna monolitycznej wówczas władzy. Nie umniejsza to z pewnością znaczenia i wartości prac opublikowanych w tamtym okresie. W zakresie samej problematyki sportu w Łodzi, również w okresie międzywojennym, problematykę tę zgłębił dość znacznie Andrzej Bogusz, którego prace stały się w znacznej mierze punktem odniesienia do poszukiwań badawczych mgra Piotra Kędzi w zakresie Jego głównego problemu badawczego, tj. działalności pozasportowej stowarzyszeń sportowych w Łodzi międzywojennej.

Opinia nt. oryginalności, koncepcji pracy i zastosowanej metodzie badawczej

Problematyka podjęta w dysertacji jest zasadna, do tej pory bowiem nie powstały prace, które w sposób wyczerpujący prezentowałyby zagadnienie stowarzyszeń sportowych działających w Łodzi w okresie międzywojennym w kontekście ich aktywności wychowawczej i oświatowo-kulturalnej. Są oczywiście pozycje, które ukazują działalność stowarzyszeń sportowych w Łodzi. Niemniej są to prace, które prezentują daną problematykę w połączeniu z innymi obszarami stanowiącymi główny problem badawczy, jak dzieje miasta, działalność sportowa realizowana na terenie Łodzi w różnych okresach historycznych. W pozycjach tych jednak zagadnienie samych stowarzyszeń sportowych ujęty jest raczej epizodycznie i w sposób ogólny, głównie w kontekście historii miasta, regionu czy aktywności sportowej w ogóle. Są też prace o charakterze okazjonalnym, jak zjazdy, rocznice, jubileusze. Wartość tych opracowań bywa różna. Z pewnością jednak wszystkie one mają znaczenie dla badań naukowych, jeśli weźmiemy pod uwagę zawarte w nich dane, ale przede wszystkim ich przekaz sentymentalno-emocjonalny. Są one bowiem przygotowywane zazwyczaj przez osoby bezpośrednio związane ze sportem, a zatem uruchomiony podczas przygotowywania takiej monografii czynnik emocjonalny z pewnością przekłada się w ogromnej mierze na ukazanie klimatu towarzyszącego działaniom sportowym.

W części tej należy też zwrócić uwagę na konieczność promowania działalności stowarzyszeń sportowych w kontekście wychowania i edukacji w ogóle. Zagadnienie bowiem działalności tego typu stowarzyszeń jest koniecznym dla propagowania i uświadamiania społecznego, aby w ten sposób ukazywać współczesnej młodzieży, ale też osobom odpowiedzialnym za organizowanie i prowadzenie młodych ludzi, iż aktywność fizyczna, uprawianie sportu, to jeden z najważniejszych elementów rozwoju dzieci i młodzieży, który kształtując ich wszechstronnie, kreuje często całe ich przyszłe życie. W obecnych nieodwracalnych czasach jakże ekspansywnej, ale też zniewalającej informatyzacji świata, krzewienie i propagowanie istoty i wagi aktywności sportowej oraz zrzeszania się w stowarzyszeniach sportowych jest jedną z najważniejszych konieczności. Przecież już

w starożytności sport uważano za ważny element w edukacji i w pozytywnym kształtowaniu charakterów. Aktywność sportowa podnoszona była i uwzględniana w niemal wszystkich systemach edukacyjno – wychowawczych, towarzysząc człowiekowi od wieków. Wartość jej jednak czasami ulegała wręcz degradacji. Podjęta więc problematyka dotyczy kwestii jakże istotnych, które ukazując działania edukacyjno-wychowawcze stowarzyszeń sportowych w Łodzi w okresie II RP, wskazuje ważne odniesienie skłaniające do refleksji dotyczącej konieczności stwarzania tożsamyh warunków dla dzieci i młodzieży dzisiaj i w przyszłości.

Mgr Piotr Kędzia w pracy swej przeprowadził liczne i ważne kwerendy archiwalne i biblioteczne. Wśród archiwaliów zasadnie znajdujemy wykorzystanie materiałów pozyskanych w Archiwum Państwowego w Łodzi, a wśród nich wykorzystaną dokumentację działalności polskich stowarzyszeń sportowych (m.in. statuty, sprawozdania, protokoły, korespondencję). Doktorant przeprowadził też kwerendę źródeł drukowanych, tj. prasy łódzkiej oraz czasopism z okresu Drugiej Rzeczypospolitej. Istotne w pozyskiwaniu materiału badawczego okazały się również: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego, Biblioteka Wydziału Nauk o Wychowaniu, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi, również Oddział Sportu i Turystyki Muzeum Miasta Łodzi oraz Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi. Kwerendy tam przeprowadzone pozwoliły zgromadzić bogaty materiał źródłowy zarówno prasowy, jak i jubileuszowy czy sprawozdawczy zrzeszeń, a także symbolikę ideograficzną w postaci trofeów, pamiątek sportowych, emblematów, plakatów. Podkreślić tutaj należy ogromną pracę, jaką wykonał Pan mgr Piotr Kędzia docierając i pozyskując tak bogatą i wszechstronną bazę źródłową.

W kontekście powyższych wskazań należy stwierdzić, że badanie i zaprezentowanie w formie dysertacji doktorskiej działalności wychowawczej i oświatowo-kulturalnej polskich stowarzyszeń sportowych w Łodzi w okresie Drugiej Rzeczypospolitej jest zasadnym, a także oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego.

Problematyka przedstawiona w dysertacji sytuuje ją w obszarze historii edukacji, w dyscyplinie pedagogicznej, w dziedzinie nauk społecznych.

Tytuł rozprawy został sformułowany jasno i precyzyjnie. Dotyczy on działalności wychowawczej i oświatowo-kulturalnej polskich stowarzyszeń sportowych w Łodzi w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Wskazana cezura czasowa w temacie pracy jest zasadna – obejmuje bowiem okres wyraźnie wyodrębniony w historii Polski, który otwiera rok 1918, kiedy Polska

odzyskała niepodległość spod zaborów trzech państw, tj. Rosji, Austrii i Prus. Pracę zamyka rok 1939, tj. wybuch II wojny światowej.

Autor zastosował w pracy metodę monografii historyczno-pedagogicznej o układzie problemowym, wykorzystując w opracowaniu materiału badawczego metodę wyjaśniania historycznego, co jest zasadne w tego typu pracach.

Ocena merytoryczna i formalna rozprawy

Pan mgr Piotr Kędzia podjął się zbadać działalność wychowawczą i oświatowo-kulturalną, a więc przede wszystkim działalność pozasportową polskich stowarzyszeń sportowych w Łodzi w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Tak sformułowana problematyka badawcza pozwoliła na prezentację dotychczas nieanalizowanych obszarów działalności stowarzyszeń sportowych funkcjonujących na terenie miasta Łodzi w okresie międzywojennym. Co więcej w różnorodności tematycznej aktywności analizowanych stowarzyszeń Doktorant zasadnie uwzględnił dość znacznie w owym okresie zróżnicowane tło społeczne, polityczne i ekonomiczne miasta Łodzi. Takie założenie i jego realizacja wyjaśniają różnorodność poszukiwań archiwalnych mgra Piotra Kędzi.

Dysertacja doktorska składa się z czterech ułożonych problemowo rozdziałów, wstępu, zakończenia, aneksów oraz wykazu bibliograficznego. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na umiejscowienie aneksów, które sytuuje się zwykle na końcu pracy, a które w niniejszej rozprawie znajdują się przed wykazem bibliograficznym. Jest to natomiast tylko nieznaczna uwaga redakcyjna, którą łatwo można wyeliminować już na etapie ewentualnej publikacji rozprawy.

Pracę otwiera rozdział prezentujący polskie stowarzyszenia sportowe działające w okresie międzywojennym. W części tej Doktorant odwołuje się też do początków funkcjonowania na ziemiach polskich stowarzyszeń sportowych. Zarysowanie zagadnień działalności tychże organizacji w czasach zaborów tworzy właściwe odniesienie dla przedstawienia głównego problemu badawczego w zgłębnym merytorycznie kontekście. Uwzględnienie bowiem specyfik trzech państw zaborczych pozwala ukazać możliwości lub ich brak dla tworzenia i działalności polskich stowarzyszeń sportowych w trzech różnych kontekstach poszczególnych zaanektowanych wówczas części Polski, dając tym samym odpowiedź na pytanie, jakie były warunki dla niezależnej polskiej aktywności sportowej w tak zróżnicowanym oddziaływaniu politycznym na życie społeczno-kulturalno-edukacyjne Polaków. Mgr Piotr Kędzia w rozdziale tym przedstawia dalej stowarzyszenia wobec zmieniających się uwarunkowań prawno-politycznych w Polsce międzywojennej, ukazując

kierunki aktywności stowarzyszeń sportowych. W ten sposób tworzy tło dla zaprezentowania tego obszaru działalności organizacji w międzywojennej Łodzi. To niezwykle ważna część pracy, która, sięgając do istoty aktywności fizycznej i budowania świadomości jej znaczenia w ogóle, dotyka także ważnego aspektu ukazującego m.in. postawy naukowo – badawcze i ich ewolucję w zakresie ważności kultury fizycznej, dokonującej się wraz z zachodzącymi przemianami społeczno-gospodarczymi w Europie i w świecie. W części tej Autor, poprzez zgłębioną analizę dość szerokiej literatury przedmiotu, przedstawił warunki, w jakich rozwijały się polskie stowarzyszenia sportowe w okresie międzywojennym i wcześniej wraz z ich działalnością wychowawczą i oświatowo-kulturalną.

Przedmiotem analizy rozdziału II są stowarzyszenia sportowe w Łodzi w okresie międzywojennym i ich charakterystyka. W rozdziale tym Doktorant dokonuje wszechstronnej prezentacji działających wówczas tego typu organizacji. Część tę otwiera podrozdział ukazujący genezę i rozwój polskich stowarzyszeń sportowych, w którym scharakteryzowano okoliczności powstawania organizacji, a także podrozdział wykazujący podstawy statutowe działalności stowarzyszeń. Początki niektórych z nich sięgają czasów zaborów, w którym to okresie stowarzyszenia nierzadko działały w trudnych represyjnych okolicznościach tworzonych przez rosyjskie władze zaborcze. Autor słusznie wykazał w tej części pracy, obok panujących wówczas ogromnych trudności, jakie powodował zaborca wobec wszelkich form aktywności Polaków, również polskiej działalności sportowej, dość znaczną różnorodność zarówno osobową, społeczną, jak i działaniową pierwszych organizowanych wówczas aktywności sportowych, które przenikały do Łodzi z innych zaborów. Wykazał przy tym niezmiernie ważny kontekst polityczno–ekonomiczny, który tak naprawdę kształtował ówczesną kulturę, zainteresowania, aktywności i samo miasto, a który z pewnością przyczynił się do rozwoju sportu i organizacji sportowych w zróżnicowanej narodowościowo Łodzi. Dokonana przy tym analiza zapisów statutowych i procesu rejestracyjnego stowarzyszeń oraz wskazanie podstaw finansowania ich działalności stanowią ważne odniesienie w sprecyzowaniu kolejnych możliwości, a także wagi aktywności tychże stowarzyszeń. Obraz prezentacji stowarzyszeń sportowych w Łodzi w okresie międzywojennym dopełniony został ukazaniem ich działalności w kontekście powoływanych okręgowych związków sportowych, które w dużej mierze kształtowały aktywność stowarzyszeń, zwłaszcza jeśli weźmiemy pod uwagę kontekst polityczny. Niezbędne też, a wręcz konieczne dla ukazania pełnej charakterystyki stowarzyszeń, jest przedstawienie roli, jaką odegrali w ich funkcjonowaniu działacze tychże organizacji. Rozdział zamyka zagadnienie działań stowarzyszeń sportowych w obliczu wybuchu drugiej wojny światowej. Wartość tego podrozdziału jest nieoceniona, gdyż

to właśnie on, ukazując, pomimo toczącej się już wojny, aktywność stowarzyszeń sportowych w Łodzi, uświadamia z jednej strony intensywność pracy stowarzyszeń, z drugiej natomiast niebywałą determinację tychże środowisk w podtrzymywaniu i realizowaniu ducha walki, który, mimo przeciwności losu determinował patriotyczne działania. W podsumowaniu rozdziału II należy stwierdzić, że ta część pracy w sposób właściwy wypełnia obraz organizowania się i działalności stowarzyszeń sportowych w międzywojennej Łodzi.

Rozdziały III i IV, to zasadnicza część pracy, która bezpośrednio dotyczy jej głównego przedmiotu badań, tj. działalności wychowawczej i oświatowo-kulturalnej stowarzyszeń sportowych w Łodzi w okresie II RP.

Pierwszy z nich, tj. rozdział III, został uwzględniony w kontekście aspektu sportowego, czego nie wyartykułowano w tytule pracy. Niemniej prezentowany w dysertacji jeden z głównych obszarów działań stowarzyszeń sportowych, a mianowicie obszar oddziaływań wychowawczych, nie może być charakteryzowany i wyjaśniany bez odniesienia do sportu. To właśnie sport bowiem i jego wychowawcze walory jest głównym czynnikiem determinującym oddziaływanie wychowawcze w tego typu przedsięwzięciach. W takim też kontekście jest prowadzona cały rozdział III. Dominuje w nim zagadnienie sportu, ale „w towarzystwie” oddziaływanie wychowawczego, co miało budować w wychowanku, zawodniku, sportowcu silny charakter, ale też w ówczesnych okolicznościach społeczno-politycznych, ducha narodowo-patriotycznego, a także propagowanie olimpizmu i zasady fair-play. Autor bardzo dobrze poradził sobie z uwypukleniem aspektu wychowawczego w działalności poszczególnych stowarzyszeń sportowych w Łodzi międzywojennej, choć uczynił to z różną wagą, tj. raz prezentując zgłębiany obraz oddziaływań wychowawczych stowarzyszeń, innym razem tylko dotknął problemu. Wynikało to zapewne z charakteru poszczególnych stowarzyszeń i w związku z tym z siły oddziaływań wychowawczych w każdym z nich. Przyczyna takiego efektu wynika też zapewne z poziomu dostępności materiałów źródłowych i pozyskanej w związku z tym wiedzy na ten temat. Na podkreślenie zasługuje tutaj celne uchwycenie oraz wyeksponowanie w dysertacji specyfiki miasta Łodzi w okresie międzywojennym, która niewątpliwie kreowała dobór i charakter powstających i działających tam stowarzyszeń sportowych. Widać to w rozdziale w kontekście charakteru poszczególnych organizacji, ich różnorodności, poziomu zaangażowania w życie sportowe, ich osiągnięć. W tym ujęciu interesujący jest podrozdział prezentujący zaangażowanie niektórych spośród organizacji łódzkich w proces promowania wychowania fizycznego i sportu wśród uczniów łódzkich szkół.

Rozdział IV dysertacji ukazuje pracę oświatowo-kulturalną łódzkich stowarzyszeń sportowych, wykazując w ten sposób cechę, jaką charakteryzowało się wówczas wiele tego typu organizacji, a mianowicie ich działalność pozasportową. To bardzo istotna część pracy, w której Doktorant zaprezentował te obszary działalności stowarzyszeń sportowych, które w znacznym stopniu wypełniają założony cel niniejszej dysertacji. Są to mianowicie: popularyzowanie czytelnictwa; organizowanie odczytów, wykładów i pogadanek; urządzenie kursów; prowadzenie akcji wydawniczych; obchodzenie świąt i jubileuszy; zakładanie chórów, orkiestr i baletów; przygotowywanie sztuk teatralnych i seansów filmowych; organizowanie obozów i wycieczek turystyczno-krajoznawczych; rozwijanie życia towarzyskiego. W rozdziale tym Autor, powołując się na wiele źródeł, zarówno z zakresu ówczesnej prasy łódzkiej, ale również dokumentacji wytworzonej w okresie działalności stowarzyszeń sportowych, jak statuty (często zawierające zapis o działalności oświatowo-kulturalnej), sprawozdania, protokoły i wiele innych, zaprezentował w dysertacji znaczną intensywność działań pozasportowych większości istniejących w okresie międzywojennym w Łodzi tego typu organizacji. W ten sposób ukazał jakże ważną część ich aktywności, która nierzadko wypełniała bardzo ograniczone dla ówczesnej młodzieży możliwości rozwoju intelektualnego, wpływała na ich wychowanie czy kształtowała ich poglądy – w kontekście ówczesnej sytuacji społeczno-polityczno-ekonomicznej. To niezmiernie ważna, jeśli nie najważniejsza część rozprawy, w której dokonano wszechstronnej charakterystyki oraz interpretacji tych obszarów działalności stowarzyszeń sportowych w Łodzi międzywojennej, które dotąd w literaturze występują raczej epizodycznie. Część ta prezentuje zagadnienia dotąd niesprecyzowane, tj. ten obszar działań organizacji sportowych, który ukazuje ich metodyczne, programowe i celowe działania pozasportowe, często też związane z określoną ideologią wychowawczą, a które w znacznym stopniu wpływały na życie wielu grup społecznych, przyczyniając się niejednokrotnie do kreowania ich postaw, poglądów, iż przyszłego życia.

Bilans oceny i konkluzja

Praca jest wartościową monografią przedstawiającą niebywale istotny obszar funkcjonowania stowarzyszeń sportowych w Łodzi w okresie Drugiej Rzeczypospolitej, a mianowicie ich działalność wychowawczą i edukacyjno-kulturalną. Doktorant doskonale poradził sobie z dość różnorodnym materiałem źródłowym, przedstawiając w sposób pełny i wyczerpujący rozprawę ukazującą przede wszystkim aktywność stowarzyszeń sportowych na polu pozasportowym. Co więcej z sukcesem ujął pracę w dość charakterystycznym wówczas kontekście zarówno specyfiki międzywojennej Łodzi z jej różnorodnością narodowościową

oraz charakterem społeczno-ekonomicznym poszczególnych grup, jak też poprzez wykazanie kontekstu politycznego charakteryzującego prezentowany okres w Polsce.

Rozprawa, co należy podkreślić, posiada szeroko rozbudowane przypisy w znacznym stopniu uzupełniające tekst zasadniczy (lecz nie bezpośrednio) i przekazujące stan wiedzy z danej szeroko rozumianej problematyki. Ponadto ich skrupulatność i precyzyjność są potwierdzeniem, iż Autor uzyskał szeroką wiedzę „obok” tematu zasadniczego, która świadczy o pogłębionych badaniach i analizach. Co prawda w niektórych z przypisów wyjaśniających kwestie nie związane bezpośrednio z tematem pracy nie podano źródła informacji, jak np. w rozdziale I przypisy 209, 280, w rozdziale II przypis 10. Jest to jednak uwaga, którą można uzupełnić na etapie przygotowywania pracy do druku.

Warta zaakcentowania jest również bogata bibliografia, w której m.in. w części prezentującej źródła archiwalne, precyzyjnie wykazano poszczególne rodzaje pozyskanej dokumentacji. Wykaz ten ukazuje różnorodność poszukiwań Autora i dowodzi jego dociekliwości. Cała bibliografia stanowi wartościowe dopełnienie zasadniczej części pracy.

Konkludując stwierdzam, że mgr Piotr Kędzia przygotował rozprawę doktorską, która stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Rozprawa ta odpowiada kryteriom dysertacji doktorskiej, które określone zostały w Ustawie z dnia 14 marca 2003r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003 Nr 65 poz. 595 z późniejszymi zmianami). Wnioskuje zatem o dopuszczenie mgra Piotra Kędzi do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Justyna Gulczyńska